

TÜRKİYE TURİZM COĞRAFYASI

Prof. Dr. Suna DOĞANER

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
Coğrafya Bölümü

ÇANTAY KİTAPevi

İstanbul, 2001

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	iii
GİRİŞ	ix

A - TURİZMDE SU KAYNAKLARI

I-DENİZ TURİZMİ	1
1-Kıyı Turizmi	1
1.a.Kıyı Turizmini Etkileyen Coğrafi Etmenler	2
İklim 2; Kıyı Jeomorfolojisi 6; Nüfus, Yerleşme ve Ekonomik Faaliyetler 14.	
1.b.Türkiye’de Kıyı Turizminin Gelişimi	15
1.c.Kıyı Turizminin Mekânsal Etkileri	25
1.d.Turizm Gelişim Sürecinde Sorunlar ve Çözümler	33
2-Yat Turizmi	38
2.a.Türkiye Kıyılarının Yat Turizm Olanakları	39
Coğrafi Konum 39; Kıyı Jeomorfolojisi 40; İklim 56.	
2.b.Türkiye’de Yat Turizminin Gelişimi.....	58
2.c.Yat Limanları.....	63
2.d.Yat Turizminde Sorunlar ve Çözüm Önerileri.....	69
II-KAPLICA TURİZMİ	74
1-Türkiye’de Kaplıca Turizminin Gelişimi.....	75
2-Türkiye’de Kaplıcaların Dağılımı.....	77
III-GÖL TURİZMİ	81
1-Göl Turizmini Etkileyen Başlıca Coğrafi Etmenler.....	81
2-Göl Turizminin Gelişimi ve Sorunları	88
IV-AKARSU TURİZMİ.....	94
1-Rafting Açısından Türkiye Akarsuları	95
2-Türkiye’de Çağlayanlar	98

B-TURİZMDE YER ŞEKİLLERİ

I-PERİBACALARI.....	107
1-Peribacalarının Yer Şekli Olarak Turizmde Önemi	107
2-Peribacalarının Kültür Turizmindeki Yeri.....	117
3-Ürgüp-Göreme Yöresinde Turizmin Gelişimi	119
II-PAMUKKALE TRAVERTENLERİ	127
1-Pamukkale Travertenlerinin Yer Şekli Olarak Turizmde Önemi	129
2-Pamukkale Çevresinde Kaplıca Turizmi.....	134
3-Pamukkale Çevresinde Kültür Turizmi	138
4-Traverten Alanında Doğa ve İnsan Etkileşimi.....	143
4.a.Turizmin Başlangıcı ve Etkileri	144
4.b.Turizmin Plânlı Gelişme Dönemi.....	147
5-Geçmişten Geleceğe Bakış	155
III-KANYONLAR VE VOLKANİK YER ŞEKİLLERİ	158
IV-MAĞARA TURİZMİ	163
1-Mağaraların Yer Şekli Olarak Turizmde Önemi	164
2-Sağlık Turizmi Açısından Mağaralar	170
3-Kültür Turizmi Açısından Mağaralar.....	171
4-Türkiye’de Mağara Turizminin Gelişimi, Sorunlar ve Öneriler ..	173
V-DAĞ TURİZMİ.....	176
1-Kış Turizmi	178
1.a.Kış Turizm Alanlarının Yer Seçimi	178
İklim 178; Yüzey Şekilleri 179.	
1.b.Türkiye’nin Kış Turizm Olanakları	181
1.c.Kış Turizminin Yayılış Alanları	184
1.d.Kış Turizminin Gelişimi ve Sorunları.....	186
2-Alpinizm	191
2.a.Türkiye’de Alpinizm.....	192
2.b.Alpinizmi Etkileyen Coğrafi Etmenler	192
Yapısal Özellikler 192; İklim, Hidroğrafya ve Bitki Örtüsü	199
2.c.Ulaşım, Konaklama ve Verilen Hizmetler	200
2.d.Türkiye’de Alpinizmin Gelişimi ve Sorunlar	201

3-Yayla Turizmi	203
3.a.Türkiye'nin Dağlık Alanlarının Yayla Turizm Potansiyeli	204
3.b.Türkiye'de Yayla Turizminin Gelişimi ve Sorunları	208
4-Türkiye'nin Dağ Turizm Merkezi :Uludağ.....	212
KAYNAKÇA	219

Giriş

Doğal ve kültürel kaynaklar açısından zengin olan Türkiye'nin henüz dünya turizm gelirinden önemli pay almadan, dünya ölçüsünde değerli birkaç turizm kaynağının turizmden zarar görmesi bu kitabın yazılmasının ana nedenini oluşturmuştur.

Türkiye'de turizm mekânları turizmin farklı gelişim dönemlerini yaşamaktadır. Yer şekilleri ve su kaynaklarının büyük bir kısmı (mağara, kanyon vadi, yayla, çağlayan ve bazı kıyı kesimleri) **turizmin gelişmediği dönem** yaşamaktadır. Bunlar çok sayıda olmasına rağmen yöresel olarak da turizme açılmamış olup turizmde ancak illerin turizm envanterlerinde yer almaktadırlar. Bir kısmı ise **turizmin gelişme dönemi** içindedir. Ulaşım olanağı sağlanan, turizm hizmetleri çeşitlenen bu turizm alanlarında devamlı yeni konaklama tesisleri, ikincil konutlar inşa halindedir. Bir kısmı ise **turizmin tahribat dönemi** içindedir. Bu alanlar turizm gelişme dönemini işletme politikalarına bağlı olarak yatırımların fazla, plânlamanın olmaması veya yanlış olması nedeniyle yer şekilleri ve su kaynakları üzerinde tahribatla geçirmiştir. Bunlardan pamukkale travertenleri karayolu yapımıyla doğrudan tahrip edilmiştir. Karayolu kaldırılarak yapılan sunî havuzlar yer şekillerine verilen zararın insan tarafından düzeltilemeyeceğinin kanıtı olarak durmaktadır. Turizmin tahribat dönemini yaşayan yerlerde bir diğer etkisi de yer şekilleri ve su kaynakları çevresinde **görsel kirlilik** yaratmasıdır. Bu kirlilik inşa alanları (otel, ikincil konut, ağırlama, alışveriş üniteleri, karayolu, rıhtım ve mekanik kirlilik (otomobil, telesiyej vb.) biçimindedir. Turizmde fotojenik alanları kaydetme talebinin arttığı dönemde görsel kirlilik bu çekiciliği yok etmekte, turist görsel kirliliğin olmadığı yerlerin arayışı içine girmektedir. Türkiye'de turizmden önce görsel çekiciliğe sahip olup turizm açısından görsel olarak tüketilmiş mekânlar mevcuttur (Cennet obruğu girişi, Damlataş ve İnsuyu mağaraları girişi, Pamukkale travertenleri, Marmaris kıyıları, Peribacaları çevresinde çok katlı oteller yapılan kırsal alan gibi). Turizmin tahrip ettiği bazı alanlarda yeniden kazanmak için yapılaşma dondurulmuş, yapılaşmayı çeken turizm merkezleri iptal edilmiş, bazı oteller yıkılmıştır.

Türkiye turizminde son 20 yılda (1980-2000) turizmin en fazla gelişme gösterdiği alanlar Ege Denizi güneyi ve Batı Akdeniz kıyıları,

Pamukkale traverten alanı ve Peribacaları yöresi olmuştur. Turizmin 3 dönemini de yaşayan bu alanlarla Türkiye turizmde yanlış kullanımların sonuçlarını görmüştür. Buna rağmen yanlış işletme politikaları turizmin gelişme dönemini yaşayan yerlerde devam etmektedir. Bu kitapta bu yerlere öncelikle dikkat çekmek istenmiştir.

Türkiye'nin turizm coğrafyasıyla ilgili ilk yayınlar 1970 li yılların başından itibaren başlamış olmasına rağmen 1970- 1980 yılları arasında çok az sayıdadır. 1982 yılından itibaren turizm coğrafyası coğrafyada lisans eğitime ders olarak konmakla beraber, Türkiye'de turizmin gelişmediği bu yıllarda konuyla uğraşan akademisyen de az sayıda olduğundan fazla yayın yapılmamıştır. Turizm coğrafyasıyla ilgili yayınlarda 1990 yılından sonra artış görülmüştür. Bu dönem Türkiye'nin iç ve dış turizmde de gelişmeye başladığı dönemdir. Turizmin kıyı alanlarında gelişmeye başlaması ve mekânsal etkileri, yeni yasal düzenlemelerle ilgili tartışmaların başlaması coğrafyacıları da bu alana çekmiştir. Coğrafyacılar araştırmalarında turizmin mekânsal etkilerine ve önerilere yer vermekle beraber bu önerilerini imar planları, turizm planları çalışmalarında, kanun ve yönetmeliklerin hazırlanmasında uygulama olanağı bulamamışlardır. Bu durum turizmin coğrafi mekân üzerindeki olumsuz etkilerini artırmıştır. Türkiye'de öncelikle turizm coğrafyası uzmanlık alanında çalışan akademisyen sayısının artması gerekirken diğer taraftan fiziki ve beşeri coğrafyacıların işbirliğine giderek turizmin mekânsal etkilerini (yer şekilleri, yerleşme, nüfus ve ekonomik faaliyetler üzerine) ortaya koymaları gerekmektedir.

Türkiye Turizm Coğrafyası bütün başlıklarıyla bir kitabın kapsamını aştığından bu kitap sadece yer şekilleri ve su kaynaklarına ayrılmıştır. Kitap iki bölümden oluşmaktadır. 1. Bölüm, Türkiye'de Turizmde Su Kaynakları'na, 2. Bölüm Türkiye Turizmde Yer Şekilleri'ne ayrılmıştır. 1. Bölümde su kaynaklarının oluşturduğu turizm çeşitleri deniz turizmi(kıyı ve yat turizmi), kaplıca turizmi, göl turizmi ve akarsu turizmi başlıkları altında incelenmiştir. 2. Bölümde yer şekilleri, peribacaları, pamukkale travertenleri, kanyonlar, volkanik şekiller, mağaralar, dağlık alanlar olarak ayrılmıştır. Her iki bölümde de bu turizm çeşitlerini etkileyen coğrafi etmenler, turizmin gelişimi, sorunlar, çözüm önerileri ve sonuç bölümlerine yer verilmiştir. Araştırma 1979- 2000 yılları arasında yapılan arazi çalışmalarının sonuçlarıdır. Turizm gelişiminin her üç safhasını da kapsayan bu sürede turizm alanlarında bu süreçlerin sonuçları incelenmiştir. Daha önce makale olarak yayınlanan başlıklar(pamukkale, peribacaları, kış

turizmi ve kıyı turizmi) yayın tarihinden sonraki değişiklikler eklenerek yenilenmiştir. Kitapta turistik çekicilik, turizmin mekânsal etkileri fotoğraflarla belgelenmiştir.

Kitabın amacı, Türkiye'de sürdürülebilir turizmin gelişmesinin sağlanmasıdır. Sürdürülebilir turizm ancak ekoturizm ilkeleriyle mümkündür. Fakat Türkiye'de turizm alanları bu ilkelere göre plânlanmamıştır. Türkiye'de turizmin doğal kaynaklara yönelmesi, doğal kaynakların hemen hemen tümünün kırsal alanlarda yer alması, kırsal alanlarda arazi kullanımını değiştirmektedir(tarım alanlarına otoyollar, havaalanları, ikincil konut, turistik tesis yapımı, yerleşim dokusunun bozulması gibi). Kırsal alanların çekiciliğini kaybetmemesi için kırsal turizm öğeleri içeren ekoturizme dönmek gerekir.

Yer kabuğunun jeolojik geçmişinin kanıtları olan yer şekilleri ve su kaynakları turizmin çekici unsurlarının başında gelmektedir. Yer kürenin bu kaynakları kendi parçası olarak taşıma hakkı olduğu gibi gelecek nesillerin de bunları tanıma hakkı bulunmaktadır. **Dünya Mirası** kavramında **Doğal Miras** olarak yer alan bu kaynaklardan coğrafyanın ilgi alanı içine girenler tanımlanmalı ve çeşitlenmelidir. Yer şekilleri geniş anlamda **Jeomorfolojik Miras** tanımlanırken bu kavram içinde **Volkanik Miras** (kaldera, maar, koni vb.), **Karstik Miras** (obruk, mağara, traverten vb.), **Kıyı Mirası** (kıyı oku, tombolo, falez, plaj, kumul, delta vb.) gibi yeni alt kavramlar ayrılmalıdır. Aynı şekilde kültür turizmine konu olan **Kültürel Miras** da coğrafya açısından önemlidir. Deltalar ve traverten alanlarında antik kent kalıntıları gibi doğal ve kültürel mirasın iç içe geçtiği alanlar bulunmaktadır. Pamukkale traverten alanında Hierapolis kenti, B.Menderes deltasında Milet ve Priene, K.Menderes deltasında Efes, Peribacaları içinde mağara evler, kiliseler gibi. Bunlar da **Coğrafi Miras** olarak tanımlanmalıdır. Türkiye'nin coğrafi mirası tek tek belirlenerek Dünya Doğal ve Kültürel Miras listesine alınmalıdır. Coğrafyacıların bilimsel araştırmalarının konusu olan bu kaynakların aslı şekilleri gelecekte de coğrafyacılar bilimsel araştırmalarında kanıt olarak gereklidir.

Sürdürülebilir turizm ve doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı ve yönetimi konusunda söz hakkı coğrafyacılar aittir.